

گزارش کاوشهای کوئین تپه

نوشته: پرفسور یانگ

ترجمه:

موزه سلطنتی آنتاریو و مؤسسه
خصوصی هاروی^۱ و موزه شخصی^۲ مال جامع علوم انسانی مجید و بهرام
بابی لونین^۳ و دانشگاه یاله^۴
تامین شده است.

کوئین تپه منطقه وسیعی
است که تقریباً در حدود دوازده

- 1- Joint Canadian Iranin Expedition
- 2- Royal Ontario Museum
- 3- Harrvie Foundation
- 4- Bablonian
- 5- Yale

کیلومتری جنوب شرقی کنگاور (نزدیک کرمانشاه) در حوالی بین کردستان و لرستان، واقع است.

مرکز ارتفاعات گودین تپه دارای مساحتی در حدود ۵ هکتار و ارتفاع تقریبی ۲۶ متر از سطح زمین‌های مجاور می‌باشد. این منطقه از سری شمال به شعبات شرقی رود گاماسب محدود است. در اینجا باید اشاره کرد که با حفر دوچاه گمانه آزمایشی معلوم شد که در عمق ۴-۵ متری می‌توان به خا کهای بکر و دست نخورده دست یافت.

این تپه دارای هفت دوره اصلی است که تمدنهای مختلفی را در بردارد و بدون شك با ارزیابی‌های بیشتر و آزمایشات دقیق‌تر، می‌توان طبقات آنرا به شعبات فرعی و گوناگون زیر بخش نمود:

دوره هفتم (۵۵۰۰ - ۵۰۰۰ پیش از میلاد): علامت مشخصه این دوره سفال ساده‌ایست که با ابزار آلاتی مشابه ابزار و آلات مناطق غربی ایران مانند حاجی فیروز، گردان و علی‌کش ساخته شده است. در طی مدت حفاری، غیر از اشیاء سفالی، اشیاء دیگری نیز مانند یک سنگ چخماق با لبه‌های متوازی بدست آمد.

دوره ششم (سال ۵۰۰۰ - ۳۵۰۰ پیش از میلاد) در محوطه ای که بمساحت ۴ × ۴ متر حفر گردید از نظر طبقه بندی باستانی تمامی دوره‌های هفتگانه بخوبی و وضوح مشخص است و نیز آثار ساختمانی و سفالهای دوره ششم بدقت با طبقه پنجم تپه گیان شکل (۱) قابل مقایسه است. از جمله اهمیت اکتشاف و وسایل ساده مشخصه دوران هفتم اینست که تا آن زمان طبقه بندی اولیه دوران ششم کاملاً قابل استفاده مانده‌اند و این خود دلالت بر این می‌کند که گسستگی زیادی بین هزاره ششم و صنعت سفال سازی که در اوایل هزاره چهارم دنبال شده وجود نداشته است.

دوره پنجم (سال ۳۵۰۰ تا ۳۰۰۰ پیش از میلاد) آثار مکشوفه این دوره عبارت از هر صنعت سفال سازی است که با اشیاء دوره اوروک (شکل ۲) در بین‌النهرین^۱

1- Uruk

2- Mesopotamia

شکل (۱) - ظرف سفالی دسته دار بدست آمده از یانیک تپه آذربایجان
متعلق به هزاره سوم قبل از میلاد (۲۷۰۰-۲۰۰۰ پیش از میلاد)

قابل مقایسه است. تجزیه و تحلیل های جدید نشان میدهد که ممکن است این لایه ها پیوندهایی با طبقات قدیمی دوره Early Dynastic در بین النهرین داشته باشد.

دوره چهارم (سال ۲۷۰۰ - ۲۰۰۰ پیش از میلاد) در این دوره چینه ها بایک فرسایش موضعی قابل تشخیص از دوره پنجم جدا شده است. صنعت سفال دوره چهارم در کودین تپه با صنعت سفال دوران اول و دوم برنز دقیقاً قابل قیاس است. ابزارخاکستری رنگ که تا کنون در این حفاری پیدا شده در ایران فقط بسا ابزار و ادوات بدست آمده در این تپه نزدیک تبریز مشابهت دارد. شکل (۱)

دوره سوم: (سال ۲۰۰۰ - ۱۶۰۰ پیش از میلاد) در عمق بیش از هفت متری لایه های ساختمانی بطور کلی مخلوط شده بودند از این رو برای تشخیص تاریخ این دوره سفالهای بدست آمده مورد بررسی قرار گرفت معلوم شد که سفال این دوره با سفال رنگی بدست آمده از تپه کیان بخوبی قابل مقایسه هستند بنابراین آثار دوره سوم این تپه با آثار دوره سفال رنگی تپه کیان همزمان می باشند. شکل (۲)

دوره دوم: (از سده هشتم تا سده چهارم پیش از میلاد) در این دوره بسبب نازکی لایه ها علائم مشخصه موجود بسختی قابل تشخیص می باشند و بیشتر آثار ساختمانی این دوره با دوره اول درهم شده است و آثار جدید این دوره منحصر به قلعه یا برج دیدبانی شبیه قلعه های اسلامی می باشد. بررسی های تکمیلی رشته چینه شناسی^۱ آینده امیدبخشی را در این محل نوید می دهد. و اگر کاوش های بیشتری در آینده صورت گیرد مدارک قابل ملاحظه ای در موارد زیر بدست خواهد داد: شکل (۳)

۱- همبستگی صحیح بین دوره نئولیتیک^۲ اخیر ایران و مناطق ناهموار و تپه های باستانی عیید^۳ و حلف^۴ در بین النهرین.

- 1- Stratigraphic
- 2- Noletic
- 3- Ubaid
- 4- Halaf

شکل (۲) - کوزه سفالین از طبقه ۲ تپه گیان (۱۸۰۰ - ۱۴۰۰ پیش از میلاد)

شکل (۳) شیئی فلزی شبیه به سر گرز پیدا شده از تپه حسنلو متعلق به
(به سدهٔ هشتم پیش از میلاد)

۲- همبستگی آثار این قبه‌ها با آثار تپه باستانی اورک در غرب ایران و بین النهرین.
 ۳- اهمیت ظهور افق سفال جنوبی که دقیقاً به یونیک تپه^۵، آناتولی^۶ و قفقاز^۷ شرقی در عصر برنز قدیم مربوط میشود.

۴- ماهیت چینه شناسی در مرکز غربی ایران در منطقه‌ای که با دوره گیان سرم شکل (۴) قابل مقایسه بود پس از بررسی موضعی دقیق و حفریاتی که با وسایل لازم و مقتضی علمی و طبیعی که در یک محیط کوچک توسط هیئت اعزامی دانشگاه مونترال^۸ در کودین تپه بعمل آمد و باطوبستگیمهای آثار بدست آمده از این تپه را با آثار دوره پالئولیتیک (حجر قدیم) و اواخر دوره نئولیتیک (حجر جدید) روشن ساخته است. خوشبختانه یک سنگ نگاره (نقش برجسته) بزرگ آشوری متعلق به سارگون دوم شکل (۵) در نزد یک دره اسدآباد در نتیجه جستجوی کارگران در کودین تپه بدست آمد که تقریباً ۶۵ سانتیمتر طول و ۶۵ سانتیمتر عرض و ۷۰ سانتیمتر ضخامت دارد در یک طرف این نقش برجسته پادشاه آشور در حال استراحت بطور خشنی بچشم میخورد که کتیبه‌ای در دامن لباس نا خوردۀ او دیده میشود دو طرف دیگر، این نقش برجسته، ۷۵ سطر کتیبه آشوری جدیدی را در بردارد طرف چهارم این نقش برجسته بدست آمده بدون هیچ کاری خالی مانده است. اقدامات زیادی از طرف اداره کل باستانشناسی ایران در مورد حمل سنگ نگاره مزبور بتهران بعمل آمده و انتقال آن بتهران اقداماتی برای جلوگیری از خرابی بعمل آمده است. با امیدواری بسیاری امکان خواهد داشت که با ادامه و گسترش حفاری در تابستان ۱۹۶۷ و سایر فصول بتوانیم ضمن کشف آثار جدید مدارک بیشتری را ارائه و بحقیقت بیشتری نزدیکتر شویم.

دومین گزارش

تمام کوششهای هیئت علمی اعزامی مذکور در بالا در مناطق مشروحه زیر متمرکز و انجام پذیرفته است.

5- Yonietepe

6- Anatuly

7- Caucasus

8- Montreal

(شکل ۴) ظرف سه پایه سفالین از طبقه ۳ تپه گیان متعلق به (۲۵۰۰ -
۱۸۰۰ پیش از میلاد)

شکل (۵) نگاره سارگون دوم که در نزدیکی گودین تپه پیدا شده است

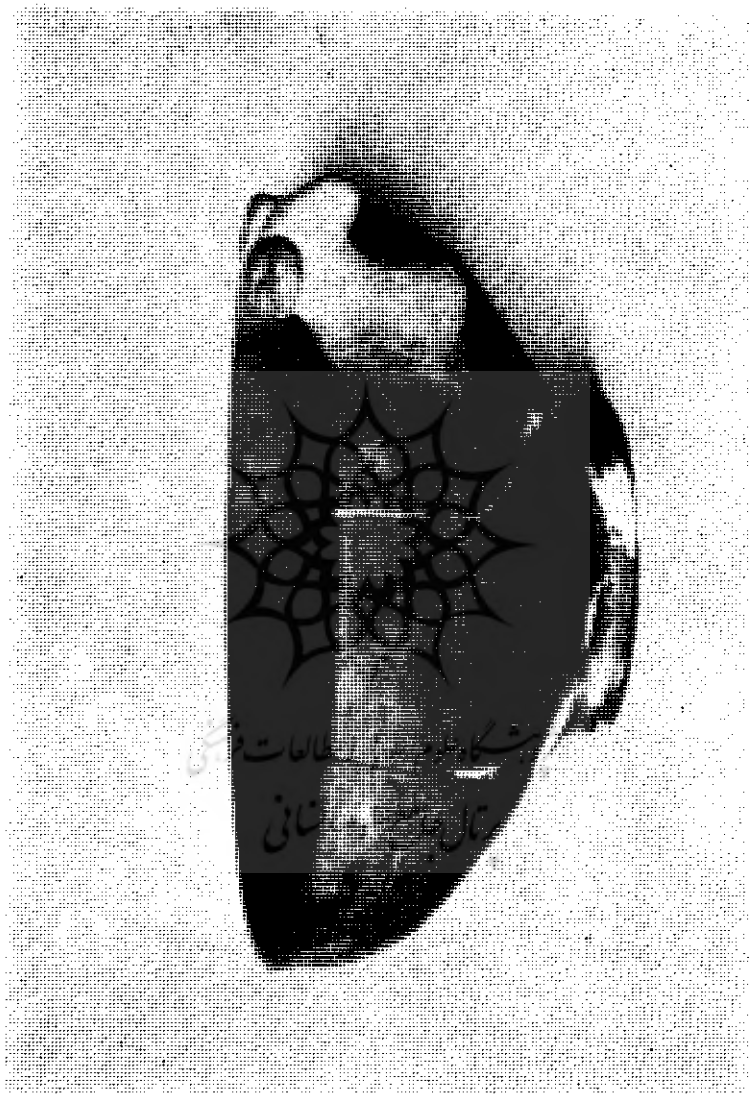
- ۱- دريك منطقه باز بدون آثار ساختمانی که مربوط بدوران دوم که به سده های ۴-۸ پیش از میلاد نسبت داده شده است حفاری آغاز گردید.
- ۲- مرحله دیگر کاوشها در يك قسمت محدودتر که فاقد هر نوع آثار ساختمانی از دوران سوم که به سده های (۱۱۰۰-۲۰۰۰) پیش از میلاد مربوط است در میان منطقه، مورد بررسی قرار گرفت. شکل (۶)
- ۳- پس از پژوهش دريك کورستان دوره سوم واقع در خارج شهر در يك منطقه کم عمق در دو محل دژ و کورستان حفاری شد و کوششی برای جلوگیری از محدودیت عمل و بررسی در اولین دو زمین هزاره پیش از میلاد بعمل آمد.

گورستان گودین قپه :

این کورستان که در منطقه ای وسیع و جنوبی خارج شهر واقع و بطور غیر قابل تشخیصی صاف و هموار شده بود حفاری بعد از آمدن پس از اینکه محل های اشاره شده مورد مطالعه و بررسی قرار گرفت. زمین های مجاور کورستان که باتوده های خاکستر پخش شده روی زمین اطراف آن مخلوط گردیده بود و نیز استخوانها و سفالهای خورده شده که بطور غیر منظم در منطقه مزبور اطراف گورستان پخش گردیده بود مورد بررسی واقع شد.

قبلاً هیچ کاوش صحیحی در این منطقه مثل حفاری اخیر بعمل نیامده بود و چنانچه احیاناً کوششهایی از طرف مردم بومی برای روشن شدن وضعیت منطقه شده بود برای آن بوده است که شاید بتوانند چیزی از این منطقه بدست آورند. در خلال حفاری و تجسس، آثار مدفون غیر انسانی کشف گردید و اشیاء بدست آمده متعلق با اواخر نیمه دوم دوره سوم بوده است و نیز با مقایسه ای که بین اشیاء بدست آمده از يك کورستان و اشیاء بدست آمده از خارج کور بعمل آمد قدمت آنها بدوره اول آهن نسبت داده شد. و همچنین در کاوشها و تجسسی که در منطقه مربوط به دژ بانجام رسید بجزیک مجسمه و يك جام پایه داری چیز دیگری بدست نیامد.

کشف مهمی که در این ناحیه صورت گرفته است گور چهار دیواری بزرگ سنگی به ابعاد $3 \times 3/5$ متر بود که سه طرف کور مزبور از دیوارهای سنگی

شکل (۶) کاسه سفالین از طبقه آتیه گیان متعلق به (۱۰۰۰-۱۴۰۰ پیش از میلاد)

(از سنگهای بزرگ عمودی) ساخته شده بوده و فواصل آنها با سنگهای کوچکتر پر شده بود. طرف چهارم یا قسمت جلوی آن کاملاً باز است. هر چند که سقف آن از نیمه قدیمی فرو ریخته است ولی قسمتی از آن در روی دیوارها باقی مانده است. قسمت باقیمانده سقف از یک تخته سنگ بزرگ ساخته شده که بطور افقی و صاف روی دیوارها قرار داده اند. دو جسد انسان که با مقدار زیادی اشیاء مدفون شده بودند از داخل گور بدست آمد. سطح خاک این دو قبر از لحاظ کلی کمی باهم فرق دارند. زیرا وقتیکه اندازه اختلاف سطح دو قبر از لحاظ عمق اندازه گیری شد جسد ها بطور کامل باهم مربوط نبودند و سفالی بزرگ خورد شده ای بین دو قبر قرار داشت که پس از شکستن و خورد شدن با خاک گور درهم شده بود و همچنین در محوطه خارج گور یک اسکلت کامل اسب که سالم مانده بود بدست آمد. زمانهای اوایل دوران سوم بازمانهای $\frac{3}{4}$ هزاره دوم قبل از میلاد قابل مقایسه میباشد.

دوره سوم:

ساختمان دژ: تقریباً در تمام تپه دژ در منطقه کم عمق و سطحی و کمی دورتر از خارج شهر آثاری بدست آمد که احتمالاً متعلق بدوران سوم بوده است. در امتداد طرف شمالی دژ در حدود چهار صد متر مربع از آثار دو بنای بزرگی که تاریخ آنها مربوط بهمین دوره است حفاری بعمل آمد.

مجموعه این دو بنا عبارت از اطاقهای باریک و مربوط بهم است که در قسمت شرقی محوطه فوق الذکر قرار گرفته اند. قبل از اینکه نمای بنا کشف شود دلیل کافی وجود داشت که مایک بنای غیر مذهبی مهم را کشف کرده ایم.

در این قسمت چند تنور و اجاق بدست آمد که از لحاظ مواد ساختمانی و نوع کار تقریباً خوب ساخته شده بودند با وجود اینکه قسمتهای زیادی از دیوارها ظاهراً بوسیله زلزله منهدم و فرو ریخته ولی مصالح ساختمانی موجود مبین قدرت مواد ساختمانی آن دوره می باشد.

پس از خاکبرداری های لازم آثاری های ساختمانی متعلق به اواخر دوره سوم نمایان شد ولیکن به سبب تغییراتی که در آن در طول هزاره اول صورت گرفته بطور کلی بنای اصلی نابود و منهدم شده است ولی پس از حفاریهای مجدد

و ادامه کار طرح کلی از ساختمان بدست آمد که نشان دهنده چندین ردیف اطاق و مکانهای بخصوصی بوده است (احتمال می‌رود در این محوطه يك حیاط بزرگ هم وجود داشته است) که اطاقهای مزبور در چند ردیف قرار گرفته‌اند و چنین بنظر می‌رسد که این مکانها از نظر ساختمانی در مقابل عمارت اصلی دارای اهمیت کمتری بوده‌اند و نیز ممکن است این اطاقها بعد از خرابی زلزله دوره اول مجدداً بنا شده باشند.

تعدادی سفال با اندازه‌های کوچک نیز بدست آمد که تعداد آنها کم است در حالی که سفال‌های بزرگ بمقدار زیاد بدست آمده است و از روی جنس و نقوش مجموع این سفالها پیشرفت محسوسی مشاهده می‌شود که قابل مقایسه با ظروف سه پایه‌ای دوران ۲ و ۳ و ۴ تپه گیان می‌باشند. شکل (۷ و ۸) تمام این سفالهای منقوش ساده بودند که مربوط می‌شوند به فرم کلاسیک گیان سوم.

همچنین چند ظرف با نوك بلند و تیز بدست آمد که ضمن اینکه جنس و رنگ سفالها نهودی رنگ است و روی آنها منقوش می‌باشد و شبیه شکل اشیاء گیان چهارم و گیان دوم می‌باشند. چند ظرف با دستگیره‌های دو طرفه و چند ساغر یا به‌دار نیز در چند گور بدست آمد که جنس سفال آن کاملاً از نوع سفال گیان سوم می‌باشد. و بهر حال در تعیین تاریخ قطعی و صحیح این بنا اندکی تردید است و نمی‌توان تاریخ دقیق آن را مشخص نمود.

البته ناگفته نماند که تا سال ۱۹۶۵ تا عمق ۴ تا ۵ متری آثاری غیر مشخص از دوره سوم کشف گردید که چنین بنظر می‌رسد خیلی پیش از هزاره دوم پیش از میلاد آغاز می‌گردد. در اینجا سطح بنای بدست آمده به حدود تاریخ ۱۵۰۰ و یا احتمالاً (۱۲۰۰-۱۱۰۰) قبل از میلاد نسبت داده می‌شود که روشن کننده اوایل دوره سوم است. البته پس از تجزیه و تحلیل اشیاء مکشوفه بوسیله آزمایش با کربن ۱۴ حدس ما را در مورد صحت قدمت آنها روشن خواهد شد.

دوره دوم دژ :

در پنجمین شماره مجله انگلیسی ایران گزارش کشف دیوار عظیم محکمی داده شده بود که متعلق به اوایل دوره اول و دوره اسلامی بود و پس

شکل (۷) کوزه سفالین دسته دار پیدا شده از تپه گیان (در حدود ۲۵۰۰ پیش از میلاد)

شکل (۸) کوزه سفالین از سفالهای رنگی تپه گیان متعلق به (۱۴۰۰-۱۸۰۰ پیش از میلاد)

از کاوشهای ممتد و بیشتر که در عمق عمودی دیوار انجام گرفت به دوره دوم که برابر با سده هفتم پیش از میلاد می باشد نسبت داده شد . ۶۵ متر از این دیوار برای ما قابل رویت است که در امتداد جلوی دژ بنا شده است این دیوار با آجر ساخته شده ولی عرض طرفین آن یکنواخت و ثابت نیست بطوریکه عرض یکطرف دیوار کمتر از سه متر و طرف دیگر آن پیش از ۴ متر است .

در فاصله کمی از پشت دیوار دو برج دیده میشود که به اطاق ساخته شده از خشت خام منتهی میگردد .

در محوطه قسمت جنوبی برج غربی بقایای یک اطاق و یک آشپزخانه با یک تنور نان و یک اجاق و نیز یک آخور بچشم میخورد در امتداد غربی این اطاق یک تالار بزرگ پذیرائی تقریباً به ابعاد ۲۴ متر طول و وجود دروازی یک طرف دیوار حصار بعنوان یکی از دیوارهای این تالار استفاده شده است در داخل این تالار ۵ × ۶ ردیف ستونهای چوبی وجود داشته است و تکه هائسی از پایه های ستون ها بدست آمده است .

نکته جالب توجه در این تالار این است که در طرف دیوار جنوبی که اکنون قسمتهائی از آنجا باقی مانده سکوهائی بعنوان نیمکت در سراسر سه دیوار ساخته شده بود و در قسمت شمالی سالن نیز یک محلی مانند تخت مخصوص نشستن شخصی ساخته بودند . بین ردیف اول و دوم ستونها در امتداد در ورودی مقابل تخت سلطنتی فوق الذکر یک محل برای آتش دان آجری که از سطح زمین بلندتر بود تعبیه شده بود . ولی متأسفانه برای ما امکان نداشت که در این حفاری بتوانیم بالای هر یک از سطوح پشت دیوارهای شرقی آشپزخانه را باز نماییم .

آزمایش و بررسی و مطالعه در روی آثار یک محوطه کوچک کم عمق در باره ساکنین دوره دوم معلوم نمود که دژ در روی تپه کوچکی بنا شده بوده است و با کمی شك و تردید میتوان گفت که احتمال دارد این چنین ساختمان کامل مرکب از اطاقها و راهرو و آشپزخانه و غیره که بوسیله دیوار مستحکم و برج و باروئی احاطه شده مربوط بیک پادگان نظامی و یا یکی از شاهزادگان یا

بزرگان مادی در دره کنگاور بوده است که امید است ادامه کاوشهای بعدی این موضوع را بخوبی آشکار سازد.

تالار ستون دارمذکور در بالا کاملاً بخوبی واضح است که پیشرو تالارهای آپادانا، پاساگارد و تخت جمشید مربوط بدوران هخامنشی بوده که مبداء آنرا باید در ترادادهای (سنت‌های) ایرانیان جستجو نمود البته نمونه این چنین تالارهای ستون دار در ساختمانهای دوران چهارم تپه باستانی حسنلو نیز چشم میخورد. که نمونه‌ای از اثر هنری سفالی آن که در دست است در شکل (۹) دیده میشود. يك اثر بسیار جالب برنزی در بقایای آشپزخانه و دو تکه سفال که یقیناً متعلق به دوران سوم آهن میباشد و شاید هم روابطی با آثار سده هفتم و یا اوایل سده ششم پیش از میلاد داشته باشد بدست آمده است که میتوان آنرا با اواخر دوران دوم هم نسبت داد.

در حفاریات فصل‌های آینده که در نظر داریم از سال ۱۹۶۹ آغاز نمائیم بیشتر کار خود را بر این موضوع متمرکز خواهیم نمود که به کاوش مناطق عمیق تر از دوران سوم و به خاکبرداری و پژوهش درباره دژ مورد نظر بپردازیم.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

شکل (۹) ظرف سفالی پایه‌دار تپه حسنلو متعلق (به سدهٔ هشتم پیش از میلاد)